

JAN ŚWIETLIK

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

SZANSE DLA POLSKIEJ PRODUKCJI OGRODNICZEJ PO INTEGRACJI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ

1. Wstęp

Ogrodnictwo w Polsce to bardzo ważny dział rolnictwa. Uprawy owoców i warzyw o łącznej powierzchni ok. 550,0 tys. ha zajmują ok. 3,0% użytków rolnych zapewniając w ostatnich latach 12,0-15,0% towarowej produkcji rolniczej. Wartość eksportu produktów ogrodnich łącznie z pieczarkami przekracza rocznie 750 mln USD, co stanowi około 25% wartości eksportu rolno-spożywczego.

Ogrodnictwo w Polsce jest dobrze przystosowane do warunków klimatycznych i ekonomicznych. W produkcji owoców dominują podstawowe dla klimatu umiarkowanego gatunki owoców: jabłka i wiśnie oraz owoce jagodowe: truskawki, porzeczki i maliny. Gatunki owoców wymagające cieplejszego klimatu: brzoskwinie, morele i winogrona są uprawiane głównie amatorsko lub w niektórych rejonach na niewielką towarową skalę. Produkcja gruszek i czereśni, gatunków w naszym klimacie zawodnych, rozwinęła się na małą skalę. O rozwoju produkcji wiśni i owoców jagodowych, w dużym stopniu także jabłek, decydowały w Polsce potrzeby przetwórstwa, głównie zamrażalnictwa i przemysłu soku jabłkowego. Przetwórstwo owocowo-warzywne w ogrodnictwie spełnia bardzo ważną rolę, skupując i przetwarzając owoce i warzywa od bardzo wielu drobnych i rozproszonych producentów. Rozwinięte przetwórstwo pozwoliło drobnym producentom w Polsce wykorzystać koniunkturę na międzynarodowym rynku owoców mrożonych i soku jabłkowego. Polska jest obecnie największym w Europie i na świecie eksporterem owoców jagodowych i wiśni mrożonych oraz czołowym, obok Chin eksporterem koncentratu soku jabłkowego.

W produkcji warzyw w Polsce, podobnie jak w produkcji owoców, dominują gatunki dobrze przystosowane do naszych warunków klimatycznych: kapusty, cebula, warzywa korzeniowe i ogórki. Łącznie zbiory owoców i warzyw w Polsce na poziomie 7.000-8.000 tys. [GUS 2003] ton dają polskiemu ogrodnictwu

czwarte, piąte miejsce wśród państw obecnej UE. W Unii Europejskiej wyprzedzają nas Włochy, które produkują 22.000-24.000 tys. ton owoców i warzyw i Hiszpania, gdzie produkuje się rocznie nieco ponad 20.000 tys. ton owoców i warzyw oraz Francja, gdzie towarowa produkcja owoców i warzyw wynosi rocznie 9.200-10.000 tys. ton [Ellinger 2002, Behr 2002]. Polska pod względem wielkości zbiorów owoców i warzyw plasuje się w obecnej UE tuż obok Grecji, gdzie produkcja owoców i warzyw wynosi 7.300-7.400 tys. ton. Wyraźnie wyprzedzamy jednak Niemcy, gdzie towarowa produkcja owoców i warzyw (łącznie z jabłkami do przetwórstwa) oscyluje wokół poziomu 5.000 tys. ton oraz Holandię, która produkuje 3.900-4.400 tys. ton warzyw i owoców. W produkcji owoców i warzyw w obecnej UE Polskę wyprzedzają tylko państwa, gdzie warunki klimatyczne pozwalają na produkcję owoców cytrusowych i winogron deserowych oraz niektórych gatunków warzyw o dużych wymaganiach cieplnych, szczególnie arbuzów, melonów, papryki i pomidorów gruntowych. W porównaniu do państw europejskich o zbliżonym do Polski klimacie, np. Niemiec, W. Brytanii i Holandii, potencjał produkcyjny naszego ogrodnictwa, szczególnie w produkcji owoców, jest bardzo duży.

2. Wyniki negocjacji akcesyjnych Polska-UE w sektorze owoców i warzyw świeżych i przetworzonych

2.1. Dopłaty bezpośrednie dla producentów owoców i warzyw

W wyniku negocjacji Polski z Unią Europejską i decyzji Polski o zastosowaniu uproszczonego systemu dopłat, producenci warzyw i owoców uzyskali prawo do dopłat bezpośrednich, podstawowych, finansowanych wyłącznie z budżetu UE, na poziomie: w 2004 r. 41 EUR/ha, czyli około 176 zł/ha, w 2005 r. 51 EUR/ha, czyli około 219 zł/ha¹, w 2006 r. 61 EUR/ha, czyli około 262 zł/ha¹. W UE producenci owoców i warzyw, podobnie jak np. ziemniaków nie korzystają z dopłat bezpośrednich. Dopłaty bezpośrednie będą wypłacane producentom owoców i warzyw przez trzy lata z możliwością przedłużenia o dwa następne. Dopłaty są dla ogrodników korzystne, ale nie rozwiązują podstawowego problemu naszego ogrodnictwa, jakim jest unowocześnienie rynku i produkcji owoców i warzyw. Dopłaty bezpośrednie nie wstrzymują organizacji rynku owoców i warzyw opartej o dwa podstawowe dla sektora owoców i warzyw akty prawne UE:

Rozporządzenie Rady UE Nr 2200/96 z 28 października 1996 w sprawie wspólnej organizacji rynku owoców i warzyw (zmodyfikowanego R.R. 2699/00). Dla Polski niektóre zapisy i zasady R.R. 2200/96 zawiera obecnie Ustawa z dnia

¹ Przy założeniu, że 100 EUR = 429,36 zł, kurs EUR do zł, wg GUS z okresu I-VII 2003 [GUS 2003].

29 listopada 2000 r. o organizacji rynku owoców i warzyw, rynku chmielu, rynku tytoniu oraz rynku suszu paszowego (Dz. U. Nr 3 z 18 stycznia 2001 r.).

Rozporządzenie Rady UE Nr 2201/96 z 28 października 1996 o wspólnotowej organizacji rynków przetworów owocowo-warzywnych (zmodyfikowane R.R. 2699/00). Dla Polski niektóre zasady R.R. 2201/96 są zapisane w Ustawie z dnia 27 lipca 2002 r. o organizacji rynku przetworów owocowych i warzywnych (Dz.U. Nr 150 z 16 września 2002 r.).

2.2. Minimalne wymogi uznania organizacji producentów

W negocjacjach na rynku owoców i warzyw ważny był problem uznania minimalnych wymogów organizacji producentów. Podkreślić trzeba, że grupy producentów nazywane w UE (zgodnie z Rozporządzeniem Rady 2200/96) organizacjami producentów spełniają na rynku owoców i warzyw bardzo ważną rolę. Po pierwsze organizacje producentów ogrodników w UE są w zasadzie jedynymi odbiorcami pomocy finansowej przekazywanej z budżetu UE na organizację rynku owoców i warzyw. Po drugie organizacje producentów w UE to często bardzo duże, długo działające Spółdzielnie Ogrodnicze.

Minimalne wymogi uznania organizacji producentów w Polsce, w sytuacji kiedy produkcją owoców i warzyw na sprzedaż zajmuje się około 350,0 – 400,0 tys. gospodarstw, są bardzo ważne. Wymogi te muszą być możliwie niskie, aby szczególnie na początku integracji nie pozostawiały poza organizacją rynku ogrodniczego wielu drobnych gospodarstw produkujących np.: truskawki, maliny lub niektóre pracochłonne gatunki warzyw. Z zapisów w Traktacie Negocjacyjnym wynika, że UE zgodziła się, aby minimalne wymogi na poziomie zgłoszonym przez Polskę (5. członków i 100.000 EUR własnej produkcji) obowiązywały dla organizacji producentów wstępnie przez okres przejściowy 3. lat. Okres przejściowy ma być liczony od dnia akcesji. Czas trwania okresu wstępnego uznania grup producentów nie może przekroczyć 5. lat, od dnia uznania przez właściwe organy krajowe. Można wyjaśnić, że organizacje producentów uznane wstępnie nie mają wszystkich uprawnień organizacji uznanych, zgodnie z zapisami Rozporządzenia Rady UE 2200/96. Organizacje producentów uznane wstępnie nie mogą np.: tworzyć funduszu operacyjnego i programu operacyjnego, nie mają też prawa do odpłatnego wycofywania niektórych owoców i warzyw z rynku. Organizacje producentów uznane wstępnie muszą natomiast opracować plan działania, który przewiduje określony sposób dochodzenia do wymogów organizacji uznanej w pełni. Minimalne wymogi dla organizacji producentów uznanych, zgodnie z zapisami R.R. 2200/96 będą w Polsce po integracji bardzo wysokie, takie jakie obowiązują np. dla Niemiec, Holandii i Francji na poziomie 1,5 mln EUR własnej produkcji przy minimum 40. członków. Te bardzo wysokie wymogi pełnego uznania organizacji producentów mogą być w Polsce wykorzy-

stane tylko w niektórych rejonach kraju o skoncentrowanej produkcji ogrodniczej, np. w rejonie grójeckim.

Integracja Polski z UE to w ogrodnictwie przede wszystkim szansa na zwiększenie eksportu owoców i warzyw, poprzedzona jednak unowocześnieniem organizacji rynku oraz zaplecza handlowego i produkcyjnego. Możliwości zwiększenia podaży owoców i warzyw produkowanych w kraju, na rynku wewnętrznym, po integracji z UE, a więc całkowitym zniesieniu ceł na owoce, warzywa i przetwory owocowo-warzywne importowane z UE do Polski, będą bardzo małe. Tworzenie organizacji producentów, które mają unowocześnić i zorganizować handel ogrodniczy i które będą miały prawo ubiegać się o środki finansowe z budżetu UE musi być bardzo przyspieszone.

2.3. Problem wspierania systemu kontraktacji niektórych owoców jagodowych i wiśni oraz jabłek przeznaczanych do produkcji koncentratu soku jabłkowego

Bardzo duże znaczenie w ogrodnictwie polskim przetwórstwa owocowo-warzywnego spowodowało, że w negocjacjach akcesyjnych z Unią Europejską Polska zgłosiła problem rozszerzenia systemu finansowego wsparcia przetwórstwa owocowo-warzywnego. Pomoc finansowa dla przetwórstwa owocowo-warzywnego w obecnej UE polega głównie na dopłatach dla organizacji producentów, które zakontraktują i dostarczą do zatwierdzonych przez państwo członkowskie zakładów przetwórczych, np. pomidory przeznaczone na produkcję niektórych przetworów² oraz brzoskwinie i gruszki do przerobu na owoce konserwowe. System pomocy finansowej na rynku owoców i warzyw przetworzonych ograniczony tylko do dopłat dla surowców wyprodukowanych we Wspólnocie, poprawia konkurencyjność własnych produktów. Wspieranie kontraktacji, które proponuje Polska poprzez dopłaty do kontraktowanych w przetwórstwie przez grupy producentów owoców jagodowych, wiśni i jabłek do produkcji koncentratu jabłkowego, będzie stabilizować ceny i podaż tych produktów. Dopłaty do surowca kontraktowanego będą też ochroną własnej produkcji UE przed importem, np. bardzo taniego koncentratu soku jabłkowego z Chin, wiśni mrożonych z Serbii, czy truskawek mrożonych z Maroka.

W wyniku negocjacji ten ważny dla naszego ogrodnictwa problem został zapisany w Traktacie Akcesyjnym w Deklaracji Nr 38, którą warto przytoczyć w całości: ***DEKLARACJA Nr 38 Rzeczypospolitej Polskiej Dotycząca Konkurencyjności Polskiej Produkcji Niektórych Owoców.***

Polska zwraca uwagę, że stosowanie w Polsce wspólnej taryfy celnej UE może mieć natychmiastowy negatywny skutek dla konkurencyjności polskich producentów owoców miękkich, wiśni i jabłek. Jeżeli po przystąpieniu pojawia

² Są to, zgodnie z załącznikiem 1 do R.R. 2201/96 podstawowe przetwory pomidorowe, np. produkty: CN 200290 - koncentrat pomidorowy, CN 0710 80 70 - mrożone pomidory (bez skórki), CN 2009 50 - sok pomidorowy.

się w tym sektorze poważne trudności, które mogą się utrzymywać, Polska wniesie o pilne zastosowanie ogólnej klauzuli ochronnej i wystąpi o przyjęcie instrumentów, które pozwolą na trwałe usunięcie zakłóceń konkurencyjności w sektorze owoców miękkich, wiśni i jabłek.

Deklaracja Nr 38 Rzeczypospolitej Polskiej przyjęta przez stronę UE jest kompromisem wynikającym z Problemu Negocyjacyjnego Nr 27 **Rozszerzenie listy produktów zamieszczonych w Załączniku I do R.R. 2201/96, objętych dopłatami na rynku owoców i warzyw przetworzonych.** W problemie tym wnioskowaliśmy o uznanie: **truskawek do mrożenia, malin do mrożenia, czarnych porzeczek do mrożenia, czerwonych porzeczek do mrożenia, wiśni do mrożenia i jabłek przeznaczonych do produkcji koncentratu soku jabłkowego** jako produktów, dla których organizacje producentów będą otrzymywać dopłaty po spełnieniu wymogów określonych w prawodawstwie unijnym. Rozszerzenie listy produktów objętych dopłatami zamieszczonych w Załączniku I do R.R. 2201/96, czyli finansowe wsparcie systemu kontraktacji, jest dla ogrodnictwa polskiego bardzo ważne, bo pozwala na stabilizację i uporządkowanie dużego rynku owoców i warzyw dla przetwórstwa. Produkcja owoców i warzyw dla przetwórstwa jest źródłem dochodów dla ok. 200.000 gospodarstw indywidualnych, położonych głównie w rejonach o wyjątkowo niekorzystnej strukturze agrarnej. Produkcja owoców jagodowych i wiśni (wyjątkiem są porzeczki zbierane kombajnem) to uprawy bardzo pracochłonne. Wysoka pracochłonność produkcji tych owoców, niska opłata pracy i małe obszary gospodarstwa, szczególnie w niektórych rejonach kraju spowodowały, że Polska jest obecnie największym w Europie i na świecie producentem owoców jagodowych i wiśni dla przetwórstwa.

2.4. Systemy kontroli bezpieczeństwa zdrowotnego żywności

Kontraktacja owoców i warzyw jest dla przetwórstwa podstawowym warunkiem wdrożenia w zakładach przetwórstwa owocowo-warzywnego systemów kontroli bezpieczeństwa zdrowotnego żywności. Zgodnie z prawodawstwem UE (Dyrektywa Nr 93/43 EEC) i odpowiednim prawodawstwem Polski (Ustawa z dnia 11. maja 2001 r. o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia, Dz. U. Nr 63 z 22. 06. 2001 r. duże przedsiębiorstwa produkcji żywności w Polsce **muszą od 1. 01. 2004 r. stosować system kontroli bezpieczeństwa zdrowotnego żywności HACCP.** Systemy bezpieczeństwa zdrowotnego żywności zmuszają do kontroli procesu produkcji we wszystkich jego fazach, poczynając od kontroli produkcji surowca w polu. Dla takiej kontroli, np. produkcji truskawek u indywidualnego producenta w Polsce, konieczna jest umowa kontraktacyjna.

2.5. Dopłaty do kontraktacji pomidorów

Polska po integracji z UE będzie miała prawo do pomocy finansowej (34,5 EUR do tony) dla 194,6 tys. ton pomidorów zużytych w przetwórstwie na produkcję niektórych przetworów, głównie koncentratu pomidorowego. Maksymal-

nie, docelowo po spełnieniu kilku warunków, w tym utworzeniu organizacji producentów, pomoc finansowa dla pomidorów może wynieść: **194.639 ton (kwota) x 34,50 EUR/tonę (dopłata) = 6.715,0 tys. EUR.**

Wydatki z budżetu UE do przetwórstwa owoców i warzyw wyniosły w UE: w 2000 r. 715,3 mln EUR, w 2001 r. 621,0 mln EUR, w 2002 r. 734 mln EUR. Polska wykorzystując całą wynegocjowaną kwotę pomidorów może dostać nie więcej niż 1% wszystkich wydatków z budżetu Wspólnoty przeznaczonych na rynek owoców i warzyw przetworzonych. Pamiętając o tym, że Polska będzie w nowej poszerzonej UE największym producentem i przetwórcą przetworzonych owoców jagodowych i wiśni oraz koncentratu soku jabłkowego, tak niskie, wsparcie z budżetu UE naszego rynku owoców i warzyw przetworzonych można uznać za bardzo niesprawiedliwe. Rozszerzenie systemu finansowego wspierania kontraktacji w przetwórstwie proponowane przez Polskę może spowodować, że udział Polski w wydatkach budżetu UE na sektor owoców i warzyw przetworzonych sięgnie 6-7%.

3. Szansa dla produkcji owoców i warzyw po integracji, rozwój eksportu owoców i warzyw świeżych

Stabilizacja rynku owoców do przetwórstwa poprzez finansowe wsparcie systemu kontraktacji jest podstawowym warunkiem wykorzystania szansy, jaką po integracji z UE będzie dla naszego ogrodnictwa rynek owoców i warzyw świeżych w niektórych państwach UE. Na rynku owoców i warzyw świeżych Polska będzie musiała wdrożyć normy jakościowe. Jest to podstawowy warunek eksportu owoców i warzyw świeżych do UE. Nieuregulowanie rynku owoców dla przetwórstwa, które zagospodarowuje w Polsce 60%, a czasem nawet więcej zebranych w Polsce owoców, w praktyce może bardzo utrudnić właściwą, zgodną z prawodawstwem UE, organizację rynku owoców i warzyw świeżych – szczególnie wdrożenie norm jakościowych. Chodzi głównie o to, aby nadwyżki owoców, których przetwórstwo nie skupiło, nie trafiały na rynek owoców i warzyw świeżych, co nie tylko obniża ceny producentom produkującym owoce i warzywa wysokiej jakości, ale może również spowodować różne negatywne konsekwencje (np. kary finansowe) za niestosowanie obowiązujących na Wspólnym Rynku norm jakościowych. **Reasumując: uporządkowanie rynku owoców i warzyw do przetwórstwa może być podstawowym warunkiem wykorzystania szansy eksportu owoców i warzyw wysokiej jakości z Polski na wspólny rynek nowej poszerzonej UE.** Taka szansa jest, bo ceny owoców i warzyw dobrej jakości w państwach UE na przykład w Niemczech, są wyższe, niż ceny owoców i niektórych warzyw w Polsce. Niemcy, to największy importer importer owoców i warzyw w Europie.

3.1. Szanse na rynku jabłek deserowych

Produkcja jabłek w Polsce. wynosiła w 2001 r. 2.434 tys. ton. w 2002 r. 2.169 tys. ton. W najbliższych latach, jeśli nie będzie bardzo dużych szkód mrozowych w sadach i przymrozkowych w czasie kwitnienia i zawiązywania owoców, podaż jabłek w Polsce będzie znacznie przekraczać popyt. Eksport jabłek deserowych w sezonie 2000/2001 wynosił 199,6 tys. ton, w sezonie 2001/2002 wzrósł do poziomu 332,0 tys. ton. Ta wielkość eksportu i produkcji stawia nasz kraj w czołówce europejskich producentów i eksporterów jabłek. W eksporcie jabłek netto wyprzedzają nas tylko takie potęgi sadownicze, jak Francja i Włochy. Bardzo duży eksport jabłek deserowych oraz rekordowy w ostatnich latach eksport koncentratu soku jabłkowego na poziomie nawet 185-200 tys. ton nie likwiduje problemu nadprodukcji jabłek w Polsce. Ceny jabłek w Polsce w latach 2000-2002 były niskie, nieopłacalne. Pewnym rozwiązaniem problemu dużej produkcji jabłek w Polsce jest jednak ich eksport na rynek UE, obecnie chroniony bardzo skutecznie cenami wejścia. Kryzys nadprodukcji jabłek w Polsce jest kryzysem strukturalnym, wynikającym z bardzo dużych nasadzeń sadów jabłoniowych. Integracja z Unią Europejską jest szansą na rozwój eksportu jabłek deserowych do UE, gdyż po integracji w wymianie handlowej Polska – UE przestaną obowiązywać ceny wejścia. Ceny jabłek deserowych w Polsce porównywalnych jakościowo z jabłkami z UE są o 30-50% niższe niż w UE.

3.2. Szanse na rynku owoców jagodowych deserowych

Rynek owoców jagodowych deserowych w Polsce, choć szczególnie w ostatnich latach rozwija się, jest w porównaniu do naszych możliwości produkcji ograniczony. Konsument w Polsce nie jest na tyle zamożny aby stać go było na większe zakupy relatywnie drogich truskawek, np. w kwietniu. Mimo to są u nas gospodarstwa, a nawet grupy producentów, które produkują owoce jagodowe, szczególnie truskawki, na rynek owoców świeżych deserowych. Zakładają w tym celu plantacje z odmian truskawek przeznaczonych na rynek owoców świeżych deserowych, a owoce zbierają i pakują do estetycznych opakowań. Wydaje się, że zakładanie plantacji owoców jagodowych, z odmian i technologią produkcji przystosowaną do uprawy owoców świeżych deserowych, to jedyna droga do tego, aby być konkurencyjnym na rynku owoców jagodowych deserowych w UE. Na rynek truskawek deserowych, który w UE jest jednym z bardzo ważnych rynków owoców możemy jednak wejść pod warunkiem, że truskawki będą przygotowane do sprzedaży zgodnie z normami. Normy jakościowe na owoce i warzywa świeże, w tym truskawki świeże, to jednak w praktyce tylko formalność. Znacznie ważniejsze jest dostarczanie owoców bezpośrednio do odbiorcy w żądanych przez niego terminach i wielkości dostaw. Wydaje się, że produkcją owoców jagodowych deserowych na eksport powinny zająć się przede wszystkim duże gospodarstwa, które i tak aby dysponować odpowiednio dużą

partią towaru dostarczaną odbiorcy w określonym czasie, muszą zrzekać się w grupy producentów lub spółki i organizacje dla wspólnego handlu. Ceny owoców jagodowych deserowych płacone producentom w Niemczech są bardzo wysokie. Dla truskawek deserowych kształtują się na poziomie 1,40 – 1,60 EUR za kg, dla malin powyżej 3,00 EUR za kg, porzeczek czerwonych i czarnych 1,60-1,70 EUR za kg [Ellinger 2002]. Niemcy największy w Europie i na świecie importer truskawek świeżych deserowych, importuje ich rocznie w ostatnich latach 152,0-154,0 tys. ton. Z czego 91,0-97,0 tys. ton rocznie dostarcza Hiszpania, a 23,0-30,0 tys. ton Włochy. Belgia i Holandia eksportuje do Niemiec po 4,0-5,0 tys. ton truskawek rocznie, Francja 2,0-5,0 tys. ton. Polskie truskawki deserowe mogą konkurować ceną z truskawkami deserowymi produkowanymi w Niemczech oraz importowanymi do Niemiec z Belgii, Holandii i Francji. Z uwagi na ograniczenia klimatyczne nie możemy raczej konkurować z dostawami truskawek do Niemiec z Maroka, Izraela, Hiszpanii oraz z południowych Włoch. Państwa te dostarczają truskawki na rynek w grudniu, styczniu, lutym, marcu i kwietniu. Polska ma bardzo dobre warunki klimatyczne i ekonomiczne dla produkcji owoców jagodowych, co udowodniła, stając się światowym liderem w produkcji i przetwórstwie owoców jagodowych dla przetwórstwa. Rolę organizatora produkcji i eksportu owoców jagodowych spełniało przetwórstwo, skupując duże ilości owoców od wielkiej rzeszy drobnych producentów. Rynek owoców jagodowych deserowych musi być organizowany odmiennie. Możemy tu śledzić np. doświadczenia Hiszpanii, która jest największym w Europie eksporterem owoców i warzyw świeżych.

4. Warunki wykorzystania szans po integracji z UE na rynku owoców i warzyw świeżych

Organizację rynku owoców i warzyw w Polsce i w UE dzieli obecnie olbrzymi dystans. Jest on spowodowany również tym, że w Polsce na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych istniejące struktury rynku ogrodnictwa uległy zniszczeniu, a nowych nie zorganizowano. W Unii Europejskiej rynek owoców i warzyw jest od ponad trzydziestu lat prawnie i instytucjonalnie uregulowany oraz był i jest wspierany finansowo: z budżetów narodowych (krajowych) i budżetu Wspólnoty. W negocjacjach z UE Polska, np. w sprawie wdrożenia norm jakościowych na owoce i warzywa świeże, nie wystąpiła o żadne okresy dostosowawcze, a to oznacza, że w dniu integracji (1 maja 2004 r.) rynek wewnętrzny owoców i warzyw w Polsce musi być prawnie, instytucjonalnie i organizacyjnie przygotowany do wdrożenia, kontroli i przestrzegania norm jakościowych w obrocie warzywami i owocami świeżymi.

Organizacja rynku owoców i warzyw w Polsce, zgodna z prawodawstwem UE, wspierana finansowo z budżetu UE jest praktycznie niemożliwa bez utwo-

rzenia organizacji producentów. Postępy w organizacji rynku ogrodniczego w Polsce są jak dotychczas mniej niż skromne. Od 19 lipca 2001 r. obowiązuje np. **Ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. o organizacji rynków owoców i warzyw, rynku chmielu, rynku tytoniu oraz rynku suszu paszowego**, opublikowana w Dzienniku Ustaw RP Nr 3 z dnia 18 stycznia 2001 r. **Ustawa o organizacji rynku owoców i warzyw z 29 listopada 2000 r.** została opracowana i uchwalona przez nasz Parlament głównie po to, aby producenci owoców i warzyw mogli organizować się w grupy producentów jeszcze przed integracją. Jak dotychczas tylko kilkanaście grup producentów owoców i warzyw w Polsce jest na różnych etapach organizacji i rejestracji w oparciu o tą ustawę. Być może podstawowy powód niedostatecznej organizacji w grupy to ograniczone środki finansowe jakie są przeznaczone na dopłaty do grup. Minimalne kryterium uznania grup zapisane w Ustawie z 29 listopada 200 r. na poziomie **minimum pięciu członków i równowartości przynajmniej 100 000 EUR** własnych obrotów jest na tyle niskie, że nawet przy naszej rozdrobnionej produkcji owoców i warzyw to nie jest czynnik ograniczający. Przypuszczalnie obok zaniedbań w upowszechnieniu szkoleń o Ustawie nasi producenci owoców i warzyw mają świadomość, że uczestnictwo w grupie nakłada szereg obowiązków, np. takich jak sprzedaż tylko za pośrednictwem grupy. Grupy zarejestrowane i korzystające ze wsparcia finansowego muszą też ujawnić wiele informacji i być przygotowanym na różnego rodzaju kontrole.

Po integracji, w bezpośredniej konfrontacji z dobrze zorganizowanym rynkiem owoców i warzyw z UE, niezorganizowani i wzajemnie z sobą konkurujący producenci owoców i warzyw w Polsce mogą być wypierani na mniej atrakcyjne rynki lokalne i do przetwórstwa. Zaopatrzenie szczególnie dużych aglomeracji miejskich i dostawy do dużych sieci handlowych, mogą przejmować producenci z UE, np. z Holandii, którzy są w stanie oferować owoce i warzywa dobrej jakości, posortowane i pakowane, w odpowiednio dużych partiach jednolitego towaru. Grupy producentów owoców i warzyw w Polsce muszą powstać nie dla idei wspólnego zrzeszania się, ale po to by skutecznie konkurować z ogrodnikami z UE oraz dla wykorzystania funduszy unijnych przeznaczonych na organizację rynku, wspieranie przetwórstwa, poprawę jakości i marketing. Koncentracja podaży owoców i warzyw w grupach producentów, negocjowanie ceny, warunków dostawy i płatności za towar oraz wspólne planowanie produkcji (dostosowanie podaży do popytu) jest na nowoczesnym rynku ogrodniczym po prostu niezbędne.

Dobrze zorganizowani producenci owoców i warzyw w Polsce mogą realnie myśleć o rozwoju eksportu, bo owoce i warzywa w Polsce są produkowane przy znacznie mniejszym zużyciu nawozów i środków ochrony roślin, są więc tańsze i zdrowsze niż owoce i warzywa wyprodukowane w niektórych państwach UE. Tu jednak konieczna jest fachowa, wspierana przez państwo promocja. O tym,

że rozwój eksportu na wymagający rynek UE jest możliwy, świadczą wyniki np. naszego eksportu pieczarek świeżych. W 1995 r. z Polski do UE wyeksportowano 2.472 tony pieczarek świeżych, w 1999 r. 4.441 ton, w 2000 r. 8.698 ton. W 2001 r. UE w ramach dwustronnej liberalizacji zlikwidowała całkowicie cło na pieczarki importowane z Polski. Po likwidacji ceł eksport pieczarek z Polski do UE wielokrotnie się, w 2001 r. wynosił 26.065 ton, w 2002 r. wzrósł do 28.655 ton. Pieczarki w Polsce są trochę tańsze niż w UE, ale porównywalne jakościowo i co najważniejsze produkowane na dużą skalę (w jednym obiekcie). Rozwój eksportu owoców i warzyw z Polski jest więc możliwy i to jest najważniejsza korzyść dla naszego ogrodnictwa z integracji z UE.

5. Podsumowanie

Polskie ogrodnictwo ma bardzo duży potencjał produkcyjny, i corocznie nawet w latach o niekorzystnych warunkach pogodowych zapewnia wystarczającą ilość owoców i warzyw na pokrycie potrzeb rynku wewnętrznego i na eksport. W perspektywie integracji z Unią Europejską podstawowym problemem polskiego ogrodnictwa jest poprawa jakości produkowanych owoców i warzyw. Producenci owoców i warzyw muszą organizować się w grupy producentów przede wszystkim po to, aby poprzez koncentrację podaży towarów o określonej jakości, grupy producentów mogły być bezpośrednim dostawcą do finalnego odbiorcy. Dotyczy to nie tylko rynku krajowego, ale przede wszystkim dostaw owoców i warzyw z Polski do bezpośredniego odbiorcy na rynkach państw Unii Europejskiej. Brak trwałych powiązań naszych producentów z odbiorcami, jest jedną z podstawowych przyczyn głębokich wahań cen skupu owoców i warzyw w Polsce. W naszym ogrodnictwie musi nastąpić radykalna poprawa w wyposażeniu gospodarstw ogrodniczych w deszczownie i urządzenia do zwalczania przymrozków, gdyż stabilne dostawy dobrej jakości owoców i warzyw decydują o trwałym popycie na towar.

Po integracji i zniesieniu kontroli celnej granicznej owoce deserowe, przede wszystkim truskawki oraz jabłka deserowe oraz niektóre pracochłonne warzywa produkowane w Polsce będą eksportowane na rynek UE w coraz większych ilościach. Otwartym pozostaje jednak pytanie, kto ten rynek i eksport zorganizuje i kto na tym zarobi. Czy będą to nasi producenci zrzeszeni w dużych organizacjach producentów, którym finansowe i organizacyjne wsparcie zapewni odpowiednio zmodyfikowana Wspólna Polityka Rolna w nowej poszerzonej UE. Czy korzystając z bardzo słabej organizacji rynku ogrodniczego w Polsce, rynek owoców i warzyw w Polsce opanują zagraniczni importerzy, którzy dysponując odpowiednim kapitałem, kontaktami handlowymi i doświadczeniem organizując import owoców i warzyw z Polski i tylko sobie zapewnią zyski.

LITERATURA:

1. W. Ellinger (2002): OBST MARKTBILANZ 2002. ZMP Bonn, 224-235, 158-189.
2. H-Ch. Behr (2002): GEMUSE MARKTBILANZ 2002. ZMP Bonn, 198-209.
3. Mały Rocznik Statystyczny Polski 2003. GUS Warszawa 2003, 307-308.
4. Biuletyn Statystyczny 2003, Nr 7. GUS, Warszawa 2003, 31.

JAN ŚWIETLIK

SZANSE DLA POLSKIEJ PRODUKCJI OGRODNICZEJ PO INTEGRACJI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ**STRESZCZENIE**

Polska po integracji będzie w nowej poszerzonej UE dużym producentem owoców i warzyw. W produkcji i przetwórstwie owoców jagodowych i wiśni oraz jabłek przemysłowych Polska w UE będzie zdecydowanym liderem. Integracja z UE jest dla naszego ogrodnictwa szansą na uporządkowanie rynku owoców do przetwórstwa poprzez finansowe wsparcie systemu kontraktacji środkami z budżetu UE. Wymagać to będzie jednak wielu wysiłków szczególnie ze strony naszych przedstawicieli w UE, aby taki system wsparcia kontraktacji został wprowadzony, w interesie producentów, przetwórców i konsumentów w całej UE. Integracja z UE dla naszego ogrodnictwa to jednak przede wszystkim szansa na zwiększenie eksportu owoców deserowych, np. jabłek i truskawek oraz niektórych warzyw. Szansę tą wykorzystamy tylko jednak wtedy jeśli możliwie szybko nasz rynek owoców i warzyw zostanie uporządkowany poprzez utworzenie organizacji producentów. Organizacje producentów są podstawą funkcjonowania rynku ogrodniczego w UE, a ponadto prawie wyłącznie za ich pośrednictwem środki finansowe z budżetu UE mogą być skierowane na inwestycje i nowoczesną organizację rynku.

JAN ŚWIETLIK

A CHANSE FOR POLISH HORTICULTURE AFTER INTEGRATION WITH UE**SUMMARY**

Poland after integration will be great producer of fruits and vegetables in new enlarged UE.

In the production and processing fruit berries, sour cherries and industry apples Poland will be important leader. Integration with UE is a chance for our horticulture in case adjusted of market for processed fruits through financial support contracting from budget UE. It will be needs many efforts from our representation in UE that order to such system of support has been introduced in interest of growers, processors consumers in all UE. However, integration with UE for our horticulture is chance on boost of export of fruits e.g. apples, strawberries and vegetables. Then we will take advantage chance if our market of fruits and vegetables possible fastly it will be regularized through creation of organization of producers. Organizations of producers are base of functioning of horticultural market in UE, besides, financial funds can be directed behind their mediation from budget UE on investments and modern organization of market.